

Näkökulmaa etsimässä

*Kathy E. Ferguson:
The Feminist Case against
Bureaucracy.
Temple University Press,
Philadelphia 1984. 286 s.*

Kathy E. Ferguson on harvoja naistutkijoita, joita organisaatiot ja organisaatioteoreettiset kysymykset ovat kiinnostaneet kirjaksi asti. Fergusonin teos sisältää pohdintaa byrokratian olemuksesta naistutkimuksen näkökulmasta. Kirjoittaja tukeutuu analyysissään Michel Foucault'in käsityksiin modernin yhteiskunnan valtasuhteista, erityisesti ajatuksiin politiikasta kielipelinä ja byrokratiasta heruusjärjestelmänä. Hän haluaa etsiä feministisen diskurssin avulla päteviä vaihtoehtoja byrokraattisille organisaatiomuodoille ja toimintatavoille. Feministinen byrokratiakritiikki on Fergusonin mukaan tarpeen, sillä se on väline hillitää länsimaissa käynnissä olevaa byrokraatisoitumisprosessia.

Kirjoittajan tarkoituksena on ollut luoda makrotasoinen kansalaiskeskeinen katsaus byrokraatisoituneen yhteiskunnan rakenteisiin ja byrokraatisoitumisprosessiin sekä esittää vaihtoehtoja byrokraattisille organisaatioille ja niiden toimintatavoille.

Kirjoittajan keskeinen ajatus on byrokratian alistavuus. Byrokratian Ferguson ymmärtää weberiläisittäin tietynlaiseksi organisaatiorentiteeksi, mutta myös käynnissä olevaksi prosessiksi, joka ohjaa yhteiskunnan kehitystä omien tarkoituseriensä suuntaisesti. Byrokraatioita ovat suuret modernit organisaatiot, joista puhtaaksivilljelyn esimerkki on julkinen hallinto. Byrokraatisoituminen johtaa väistämättä alistussuhteeseen. Ferguson kutsuukin byrokratiata tieteellisesti organisoiduksi eriarvoisuudeksi. Kirjoittaja näkee byrokratian ja kansalaisten suhteen saman-

laisena epäsymmetrisenä valtasuhteena kuin naisten alistaisuus miehiin nähden. Byrokratian alistavuus kohdentuu ennen muita yhteiskunnallisiin reunaryhmiin, muttei suinkaan rajoitu niihin.

Naiset ovat reunaryhmä, joka eroaa muista reunaryhmistä sen vuoksi, että heillä on oma vallankäytön alueensa. Naiset ovat aktiivisia ja vaikutusvaltaisia omalakisien yksityisyyden alueella. Naisten voima, mutta myös alistaisuus, perustuu kykyyn hoivata ja huoltaa. Byrokratian sietäminen ja siitä selviytyminen ovat verrannollisia naisten arkikokemukseen. Alistus pakottaa etsimään vaihtoehtoisia toimintatapoja, epäbyrokraattista elämäntapaa. Naiset toteuttavat näitä vaihtoehtoja nimenomaan yksityisyyden alueella, jossa uusintamistehtävät johtavat välttämään hierarkisoitumista, tiukkaa työnjakoa, persoonattemuutta ja konflikteja. Ferguson poimii viitteitä epäbyrokraattisten organisaatioiden toiminnalle naisten alistaisuudesta, kokemuksista ja toimintatavoista. Feministinen diskurssi ei sinänsä vielä riitä murtamaan byrokraatioita, vaan sen merkitys ilmenee uutena tai uudenlaisena näkemyksenä vallasta, vallan käytöstä ja rationaalisuudesta.

Ferguson käyttää käsitteitä byrokraatisoituminen ja feminisoituminen rinnasteisina. Yhteiskunnan byrokraatisoituminen synnyttää uusia alistussuhteita ja kiinteitä vanhoja. Yhteiskunnalliset valtasuhteet muistuttavat naisten ja miesten keskinäistä valtasuhdetta. Byrokratia alistaa hierarkkisesta asemasta riippumatta niin byrokraatit kuin kansalaisetkin samaan tapaan kuin mies naisen. Byrokraatit ovat sukupuolesta riippumatta feminisoituneita — byrokratian lakien alistamia, heikkoja ja passiivisia. Myös byrokratian asiakkaat ovat yhtä voimattomia järjestelmän edessä.

Kirjan teema — byrokratian feministinen analyysi — on lupaava,

mielenkiintoa herättävä. Ferguson on hyvin perillä byrokratiateoreettisesta keskustelusta ja esittää oman näkemyksensä siitä sujuvasti, mutta mitään varsinaisesti uutta Ferguson ei byrokratiakritiikkiin tuo. Kirjoittajan feministisen analyysin tulokseksi jää kasvottoman, persoonattoman ja mekanistisen byrokraattisen hallintakoneiston hahmottaminen ja toteutus sen epähumanista, kaiken alistavasta luonteesta. Näkemys byrokraatiasta yhä syvemmälle ihmisten elämään tunkeutuvana rasvattuna valtakoneistona, jonka operoi yksilöiden sijasta keskiarvoilla ja muuntaa kansalaisten tarpeet ja ongelmat sellaisiksi, joita se kykenee käsittelemään, ei ole uusi. Ferguson kuvaa byrokratian alistavuutta lähinnä sukupuolineutraalisti, sillä hän ei problematisoi miesvallan lähteitä ja ilmenemismuotoja byrokraattisissa organisaatioissa. Jos byrokraatit ja asiakkaat ovat kaikki feminisoituneita, niin mikä tällöin kuka alistaa ketä? Mistä silloin löytyy alistuksen lähde? Selityksiksi eivät riitä byrokraattisen organisaation weberiläiset tunnuspiirteet tai yhteiskunnan suhteellinen byrokraatisoituminen, vaan kuvaa tulisi täydentää pohtimalla sitä, mikä on sukupuolen merkitys organisaatioiden hierarkian ja työnjaon muovaajina.

Myös Fergusonin käsitys naisseudesta on perinteinen ja ehkäpä hieman yksioikoinen, vaikkakin hän pitää sukupuolta kulttuurisena ilmiönä eikä määritä naisia jäänöksettömästi yksityisen elämänpäiriin toimijoiksi. Sukupuolen merkitys tulee kirjassa selvimmän esille kirjoittajan hahmotellessa feministisen diskurssin mahdollisuuksia organisaatioiden uudistajana. Tasa-arvoon pyrkivien, hierarkiattomien ja työnjaottomien organisaatioiden luominen on keskeinen feministisen naisliikkeen tavoite. Ferguson on omaksunut tämän tavoitteen kirjaimellisesti ja kirjoittaa paikoin häiritsevän normatiivisesti naisten humanisoivasta vai-

kutuksesta esimerkiksi johtajina, toimistotyössä, lääkärin, juristin tai opettajan toimessa. Myös naisjohtajilla on humanisoiva ja byrokraatiaa vähentävä vaikutus organi-

saation toiminnalle. Kirjassa ei sen sijaan osoiteta kiinnostusta tavoiteltavissa epäbyrokraattisissa organisaatioissa mahdollisesti esiin tuleviin ongelmiin, kuten julkis-

sa organisaatioissa korostuviin vastuukysymyksiin.

Helena Karento

TÄHÄN NUMEROON KIRJOITTIVAT:

<i>Risto Harisalo</i>	HTT, Vs. professori, Kuopion yliopisto.
<i>Eeva Hänninen-Salmelin,</i>	VTK, Suunnittelija, Kansainvälinen naisjohtajuus instituutti, Tampere
<i>Helena Karento</i>	HTK, Assistentti, Tampereen yliopisto.
<i>Erkki Kenttä</i>	HTK, Vs. apul.professori, Kuopion yliopisto
<i>Marja Keränen</i>	VTK, Assistentti, Helsingin yliopisto
<i>Juha Kinnunen</i>	THL, Tutkimusassistentti, Kuopion yliopisto
<i>Anna Laitinen</i>	THK, Vs. assistentti, Kuopion yliopisto
<i>Anitta Niemi-lilahti</i>	HTL, Yliassistentti, Vaasan korkeakoulu.
<i>Vuokko Niiranen</i>	HTK, Lehtori, Kuopion yliopisto
<i>Tuija Rajala</i>	HTL, Assistentti, Tampereen yliopisto
<i>Sirkka Sinkkonen</i>	Ph.D., Professori, Kuopion yliopisto
<i>Sirpa Virta</i>	YTK, Projektitutkija, Tampereen yliopisto